

**INSTYTUT BOTANIKI im. W. SZAFERA
POLSKIEJ AKADEMII NAUK**

ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków
tel. [48] 12 42 41 700; fax [48] 12 421 97 90

WWW: <http://www.botany.pl>

dr hab. Magdalena Moskal-del Hoyo, prof. IB PAN
Instytut Botaniki im. W. Szafera
Polskiej Akademii Nauk
ul. Lubicz 46
31-512 Kraków

Kraków, 19.09.2024 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr. Jakuba Michalika pt. *Wykorzystanie drewna w nowożytnej kulturze funeralnej na podstawie wybranych stanowisk archeologicznych*

Przedstawiona do oceny rozprawa doktorska Pana mgr. Jakuba Michalika została przygotowana na Wydziale Nauk Historycznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, pod kierunkiem promotor dr hab. Agnieszki Noryśkiewicz, prof. UMK.

Ocena formalnej strony rozprawy

Rozprawa doktorska ma formę monografii, napisanej w języku polskim i liczącej 369 stron. Składa się z dziewięciu rozdziałów, które dodatkowo zostały podzielone na podrozdziały, oraz zawiera spis bibliografii. Tytuł pracy dobrze oddaje tematykę rozwijaną w rozprawie, podkreślając jej interdyscyplinarny charakter. Cel badań został jasno sformułowany, a postawione pytania badawcze mają istotne znaczenie dla nauki, szczególnie w kontekście słabego dotychczas rozpoznania roli roślin w kulturze funeralnej okresu nowożytnego w Polsce. Praca obejmuje wszystkie niezbędne elementy badawcze, począwszy od sformułowania pytań, poprzez zebranie materiału źródłowego do analiz ksylogicznych, aż po wnioski dotyczące kryteriów doboru drewna używanego w obrzędach pogrzebowych. Pomimo kompletności, jej struktura jest dość chaotyczna i obfituje w powtórzenia.

Rozdziały od 1 do 4 mają charakter wprowadzający i mogłyby zostać połączone w jeden rozdział, który zwięźle przedstawiłby kluczowe zagadnienia badawcze (Rozdziały 1 i 2), kontekst historyczny (Rozdział 2), dostępne dane etnograficzne (Rozdział 2), wierzenia związane z drzewami w różnych kulturach świata (Rozdział 3) oraz opis stanowisk, z których pobrano materiał źródłowy (Rozdział 4). W przygotowanym przez Doktoranta Rozdziale 1 przedstawiono cel pracy w odniesieniu do dotychczasowego stanu badań oraz zarysowano jej zakres tematyczny związany z analizami drewna pochodzącego z krypt oraz jednego cmentarzyska przykościelnego. Jednakże zakres chronologiczny nie został jasno określony, zwłaszcza w odniesieniu do najmłodszych pochówków (sięgających końca XIX w.) i opisu kontekstu historycznego, np. rozwoju zakładów pogrzebowych z początku XX wieku.

Rozdział 2 zawiera cenne informacje na temat historii produkcji trumien w ośrodkach miejskich i wiejskich, rzemieślniczych umiejętności związanych z ich wytwarzaniem oraz samego procesu produkcyjnego. Opisano w nim również interesujące dane dotyczące zwyczajów związanych z drewnem wykorzystywanym do produkcji trumien, oparte na źródłach etnograficznych i historycznych. Niemniej jednak, rozdział ten wymaga skrócenia i przeredagowania, ponieważ pojawiają się w nim liczne powtórzenia. Przykładem jest informacja o cenie heblowania w Gdańsku, która została wymieniona dwukrotnie na stronach 20 i 37. Powtórzenia występują między Rozdziałem 2 a Rozdziałem 9, gdzie na stronach 34–35 i 308–310 pojawiają się te same zdania oraz przykłady, a cytaty z książki A. Fischera (1921, s. 163 i 158) zostały zamieszczone zarówno na stronach 34, jak i 308 oraz 310. Rozdział ten zawiera również wyniki badań Doktoranta dotyczące analizy trumien, które lepiej byłoby wpleść w zasadniczą część rozprawy oraz w dyskusję. Przykładami mogą być opisy i zdjęcia dotyczące łączenia desek trumien (s. 21, Ryc. 7), maskowania uszkodzeń na deskach (s. 23, Ryc. 8), obecności desek z sękami (s. 31, Ryc. 16) czy prezentacji trumny z kijem mierniczym (s. 31, Ryc. 15), co zostało dodatkowo powtórzone w Podrozdziale 9.2.1. Przedstawienie nowych danych uzyskanych z badanych stanowisk w ramach pracy doktorskiej powinno zostać uwzględnione w części poświęconej wynikom analiz, a następnie przedyskutowane w kolejnym rozdziale w kontekście dotychczasowego stanu badań.

Rozdział 3, *Drzewa i drewno w duchowości człowieka na przestrzeni dziejów*, liczący niemal 20 stron, zawiera informacje dotyczące wierzeń na temat roli drzew w mitologii i kosmologii ludów przedchrześcijańskich w Europie oraz w wybranych pozaeuropejskich kulturach. Przedstawia także charakterystykę drzew w religiach istotnych dla ziem polskich, w tym w tradycjach chrześcijańskich i judaistycznych. Na zakończenie rozdział krótko omawia wizerunek Drzewa Życia w świetle badań etnograficznych. Natomiast opis pięciu stanowisk (Szczuczyn, Gniew, Piaseczno, Radzyń Podlaski i Łuków) przedstawiony jest w Rozdziale 4, w którym szczegółowo scharakteryzowano miejsca pobrania prób drewna oraz kontekst badań archeologicznych.

W Rozdziale 5 przedstawiono szczegółowe metody badań, obejmujące opis pozyskiwania i przechowywania prób drewna, analizy makroskopowe, a także proces analiz prób związanych z identyfikacją gatunków i rodzajów drewna. W rozdziale wyjaśniono też podstawy stosowane przy identyfikacji drewna drzew iglastych i liściastych. Podobnie jak w przypadku wcześniejszych rozdziałów, ta część zawiera powtórzenia, zwłaszcza w odniesieniu do ogólnego opisu anatomii drewna, co obrazuje też użycie Ryc. 71 i Ryc. 75.

Wyniki badań zostały przedstawione w Rozdziałach 6, 7 i 8. Rozdział 6 podsumowuje analizy drewna pobranego z trumien, Rozdział 7 zawiera opis taksonów zidentyfikowanych w trumnach, a w Rozdziale 8 zamieszczono wyniki analiz ksylogicznych drewnianych przedmiotów znalezionych w pochówkach. Taki sposób prezentacji wyników nie jest w pełni spójny, ponieważ szczegółowy opis taksonów, obejmujący charakterystykę budowy anatomicznej, właściwości technologiczne drewna oraz rozmieszczenie geograficzne w Polsce, dotyczy jedynie dziewięciu taksonów znalezionych w trumnach (Rozdział 7). Natomiast brakuje nieco szerszego omówienia pozostałych taksonów, zidentyfikowanych w próbach pobranych z drewnianych przedmiotów odkrytych w grobach. Ujednolicenie sposobu prezentacji wyników wszystkich taksonów potwierdzonych jako surowiec drewniany na badanych stanowiskach archeologicznych mogłoby pozytywnie wpłynąć na strukturę pracy. Dodatkowo, Rozdział 7, zatytułowany *Interpretacja/dyskusja wyników analiz ksylogicznych drewna z trumien*, zawiera częściową dyskusję dotyczącą doboru drewna dziewięciu

wymienionych taksonów w świetle ich właściwości technologicznych i przekazów etnograficznych, co następnie powtarza się w podsumowaniu w Rozdziale 9.1.

Rozdział 9, liczący niemal 20 stron, zawiera dyskusję uzyskanych wyników oraz podsumowanie dotyczące drewna używanego w okresie nowożytnym na pięciu ww. stanowiskach. Uwzględniono w nim surowiec wykorzystany do produkcji trumien, w tym wióry, oraz kilka kategorii przedmiotów drewnianych związanych z kulturą funeralną, takich jak m.in. kije służące do mierzenia wielkości trumny, sznurki modlitewne, krzyżyki i wianki grobowe. Niemniej jednak, ta część pracy, oprócz nowych treści podsumowujących wyniki badań, zawiera wiele powtórzeń z poprzednich rozdziałów, co umniejsza jej wartość i podkreśla dość chaotyczną strukturę całej rozprawy.

Podsumowanie (Rozdział 9.3. Zakończenie) jest zwarte i zamieszczone na jednej stronie, niemniej obejmuje najważniejsze zagadnienia i wyniki badań prezentowane w pracy. Bibliografia liczy 25 stron i obejmuje głównie artykuły w języku polskim oraz rzadziej w językach angielskim i niemieckim, istotne dla tematyki badań archeologicznych, etnograficznych oraz wieloaspektowej analizy drewna. Znajdują się w niej zarówno klasyczne, starsze opracowania, jak i najnowsze publikacje. Praca zawiera również spis 138 rycin oraz 14 tabel.

Ocena merytoryczna rozprawy

Głównym celem pracy doktorskiej było zbadanie kryteriów doboru drewna użytego do wyrobu trumien oraz innych drewnianych przedmiotów składanych do grobu podczas rytuałów pogrzebowych w okresie nowożytnym w kilku regionach Polski. W rozprawie rozważano dwie hipotezy związane z selekcją drewna. Pierwsza zakłada, że wybór drewna poszczególnych gatunków drzew i krzewów w obrzędach funeralnych był determinowany kulturowo. Druga hipoteza sugeruje, że nie preferowano określonych gatunków, a surowiec dobierano głównie w oparciu o jego dostępność.

W celu weryfikacji postawionych hipotez Doktorant przeprowadził analizy ksylogiczne prób drewna pochodzących bezpośrednio z trumien oraz drewnianych przedmiotów znalezionych w ich wnętrzu, zebranych na pięciu stanowiskach z północnej, północno-wschodniej i wschodniej Polski. Obszar badań nie został wybrany przypadkowo, gdyż badane stanowiska (Szczuczyn, Gniew, Piaseczno, Radzyń Podlaski i Łuków) znajdują się w regionach o odmiennych warunkach środowiskowych. Kluczową rolę odegrała współpraca z archeologami, szczególnie z zespołem naukowców z Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, co umożliwiło stworzenie tabel zawierających kontekst i chronologię analizowanych materiałów. Te zestawienia są istotne dla odtworzenia rytuałów pogrzebowych w różnych okresach nowożytnych. Nie jest jednak jasno określona rola Doktoranta w procesie pobierania prób, a z manuskryptu nie wynika, czy inicjatywa pochodziła od niego. Proszę zatem o wyjaśnienie tej kwestii. Mimo to proces próbkowania został opracowany (Ryc. 67) i zastosowany podczas prac wykopaliskowych, uwzględniając nie tylko próby drewna, ale także inne materiały zawierające szczątki roślinne (np. wypełnienia poduszek). Wątpliwości budzi jednak wybór jednego miejsca z którego pobierano próby – narożnik trumny od strony stóp zmarłego – jako reprezentatywnego dla całej skrzyni i wieka. Pomimo stwierdzenia, że badane były zarówno skrzynie, jak i wieka trumien (np. s. 223, 302 i 305), nie znalazłam potwierdzenia tego faktu w wynikach analiz (Tab. 6). Proszę o wyjaśnienie również tej kwestii.

Warto podkreślić, że badania ksylogiczne są szczególnie wymagające, gdyż od badacza oczekuje się nie tylko umiejętności w przygotowaniu preparatów i rozległej wiedzy umożliwiającej identyfikację gatunków drewna, ale także dużej wytrwałości i ogromnego nakładu pracy. Są to badania czasochłonne, a ich zakres jest imponujący – łącznie przeanalizowano 1020 prób drewna. Wśród nich znalazło się 341 prób z 207 pochówków trumiennych, obejmujących elementy takie jak skrzynie, złącza, dekoracje, nóżki i legary, a także 640 wiórów, 29 dewocjonaliów i 10 próbek z elementów obuwia. Doktorant zidentyfikował 16 taksonów drzew i krzewów, w tym 15 rodzimych oraz jeden egzotyczny. Niektóre z analiz były szczególnie trudne do wykonania z powodu złego stanu zachowania drewna archeologicznego, co nie zawsze umożliwiało pełną obserwację szczegółów budowy anatomicznej, niezbędnych do prawidłowej identyfikacji. Dodatkowo, małe rozmiary wielu próbek, zwłaszcza wiórów i drobnych przedmiotów, utrudniały obserwacje we wszystkich trzech podstawowych przekrojach anatomicznych drewna.

Uzyskane wyniki świadczą o dużych umiejętnościach Doktoranta w przygotowywaniu preparatów, w tym wprowadzaniu innowacyjnych metod, takich jak użycie żywicy. Doktorant dobrze wykazał się znajomością anatomii drewna i metod jego identyfikacji, jednak opisy budowy anatomicznej mogłyby być opracowane bardziej starannie. Warto wprowadzić jednolity schemat (np. zaczynając od drewna iglastego) oraz konsekwentnie używać jednej terminologii. Choć najczęściej stosowana jest nomenklatura według F. Krzysika (1975), to w niektórych miejscach pojawiają się inne terminy, np. w opisie promieni użyto określenia „jednowarstwowe” zamiast „jednoszeregowo” (lub częściej stosowanego terminu „jednorzędowe” za K. Esau, 1973 czy Z. Hejnowiczem, 2002). Warto również konsekwentnie używać terminów takich jak „drewno rozpięchło-naczyniowe” lub „pierścieniowo-naczyniowe” oraz dbać o poprawność form rzeczowników, np. w przypadku słowa „twardziel”, które pojawia się w formie męskiej, zamiast poprawnej żeńskiej (np. „między białem a twardziela” zamiast „twardzielem”, s. 164). W przyszłości warto rozważyć oparcie się na terminologii z *Anatomii i histogenezy roślin naczyniowych. Organy wegetatywne* Z. Hejnowicza, której nowe wydanie ukazało się w bieżącym roku. Książka ta, mimo że została uwzględniona w spisie literatury, nie została zacytowana, co mogło przyczynić się do pewnych nieścisłości i niespójności w tej części pracy. W Rozdziale 5 należałoby również unikać wielu powtórzeń, co pomogłoby znacznie w uporządkowaniu tekstu.

Opisy taksonów (Rozdział 7) powinny zawierać wszystkie przyjęte przez Doktoranta elementy schematu, wliczając w to niezwykle ważną dokumentację mikrofotograficzną, która powinna towarzyszyć opisom budowy anatomicznej drewna. Obecnie pozostawia ona dużo do życzenia, ponieważ część oznaczonych taksonów nie jest przedstawiona na ilustracjach lub pokazany jest tylko ich przekrój poprzeczny (np. Ryc. 111, 113, 135, 136), a na większości rycin przedstawiających drewno w przekroju podłużnym stycznym lub promieniowym, rozproszonych w różnych rozdziałach rozprawy, nie widać cech diagnostycznych drewna omawianego taksonu (np. Ryc. 69, 70, 76, 122, 137), głównie ze względu na zbyt małe powiększenia i zbyt małe zdjęcie zamieszczone na wydruku. To zdecydowanie ogranicza użyteczność prezentowanej dokumentacji, szczególnie w odniesieniu do drewna rzadko spotykanego, egzotycznego lub trudnego do oznaczenia z powodu dużych podobieństw do innych taksonów (np. *Diospyros* sp.). Braki w precyzyjnej i spójnej dokumentacji mikrofotograficznej oraz niespójności terminologiczne mogą znacząco utrudniać potwierdzenie identyfikacji taksonów.

W związku z oznaczeniami drewna, poniższe kwestie wymagają wyjaśnienia. Pierwsza dotyczy oznaczenia drewna jako należącego do rodzaju *Sorbus* sp. (s. 273). Zwykle drewno *Sorbus* sp. nie jest rozróżniane na podstawie cech budowy anatomicznej od innych rodzajów z podrodziny Maloideae, takich jak *Malus* sp., *Pyrus* sp., czy *Crataegus* sp. Nie jest zatem jasne, co skłoniło Doktoranta do identyfikacji badanej próbki jako jarzębiny, zwłaszcza że nie podano opisu tego taksonu, a przedstawiona ilustracja (Ryc. 117) nie ukazuje wyraźnych cech diagnostycznych umożliwiających taką identyfikację. Drugim zagadnieniem wymagającym wyjaśnienia jest wskazanie możliwości oznaczenia drewna rodzajów *Quercus* sp. i *Ulmus* sp. do poziomu gatunku (s. 233 i 257). Zwykle drewno tych rodzajów zostaje zidentyfikowane jedynie do poziomu rodzaju, ze względu na brak cech diagnostycznych umożliwiających dokładniejsze określenie gatunku. W związku z tym, pojawia się pytanie o zasadność podawania opisów gatunkowych, skoro ostatecznie w pracy oznaczenie tych taksonów sprowadza się do poziomu rodzaju. Proszę o odniesienie się do tych uwag.

Same wyniki analiz ksylogicznych są bardzo dobrze podsumowane zarówno w odniesieniu do drewna z trumien, wiórów i elementów zdobniczych (Rozdział 6), jak i przedmiotów drewnianych znalezionych w pochówkach (Rozdział 8). W przypadku trumien Doktorant trafnie przeanalizował wyniki oznaczeń drewna w kontekście wieku, płci oraz statusu społecznego osób pochowanych, dokumentując różnorodność taksonomiczną. Zauważył dominację drewna sosnowego, które najczęściej występowało w trumnach, zarówno w konstrukcji, jak i w postaci wiórów wewnątrz.

Doktorant przeprowadził również szczegółową analizę dekoracji trumien, zwracając uwagę nie tylko na drewniane elementy ozdobne, ale również na dekoracje malarskie oraz użycie tkanin. Część związaną z doбором drewna do budowy trumien wzbogacił o analizy techniczne złączy stolarskich, aby ocenić ich zgodność ze sztuką stolarską, która nakazywała użycie złączy wykonanych z materiału twardszego niż reszta konstrukcji. Wyniki te potwierdziły, że w większości przypadków złącza były wykonane z twardszego drewna lub takiego samego jak reszta trumny, co potwierdziło zgodność z dawnymi zasadami stolarskimi. Doktorant badał również wierzenia dotyczące wyrobu trumien, które sugerowały, że trumna, wraz z wiórami, powinna być wykonana z jednego gatunku drewna, co również znalazło odzwierciedlenie w analizowanych materiałach.

Część poświęcona analizie drewnianych zabytków dostarcza cennych informacji na temat świadomego doboru surowca do tworzenia określonych przedmiotów. Na przykład, Doktorant wykazał, że drewno bukszpanu było używane do produkcji sznurów modlitewnych, gałązki wierzby i leszczyny do wykonania obręczy wianków grobowych, a leszczyna służyła do tworzenia kijów mierniczych używanych do wyznaczania długości trumny. Analizy ujawniły również wykorzystanie egzotycznego drewna hebanowego do produkcji jednego z krzyżyków. Ciekawą część stanowią wyniki dotyczące drewnianych elementów obuwia, choć Doktorant słusznie zauważa, że w tym przypadku dobór drewna wydaje się przypadkowy i nie związany z żadnym przesądem lub tradycją.

Doktorant, oprócz tradycyjnej analizy ksylogicznej, znacząco wzbogacił dyskusję na temat kryteriów doboru drewna w obrzędach pogrzebowych, odwołując się do dostępnych przekazów etnograficznych i historycznych (Rozdziały 2 i 7), które stanowią istotny element rozważań w Rozdziale 9. Warto docenić staranność w poszukiwaniu tych źródeł, które są często rozproszone w różnych materiałach pisanych. Autor słusznie zauważył, że wiele z tych przekazów dotyczy regionów Polski odległych od analizowanego obszaru, co wzbogaca pracę ciekawymi przykładami, ale nie zawsze może mieć bezpośrednie odniesienie do badanych

terenów. Niemniej jednak, mimo obszernych zestawień etnograficznych i mitologicznych (Rozdziały 2, 3 i 7), brakuje krytycznego odniesienia się do tych przykładów w kontekście nowożytnych pochówków osób duchownych i świeckich, które w większości reprezentują szlachtę. Zasadniczym pytaniem jest, w jaki sposób Doktorant logicznie wiąże te źródła z rytuałami pogrzebowymi duchowieństwa i szlachty oraz z przekazami związanymi z kulturą ludową, która była głównie domeną stanu chłopskiego. Należałoby również wyjaśnić, jak możliwa była transmisja kulturowa wierzeń i mitów pochodzących z odległych geograficznie i kulturowo obszarów w Polsce w okresie nowożytnym. Przykładem takiej transmisji mogłaby być rola wydania *Nowych Aten* B. Chmielowskiego z połowy XVIII wieku oraz wcześniejsze prace z XVI i XVII wieku, z których Chmielowski korzystał, a także inne druki, w tym związane z działalnością kościoła katolickiego.

Zdaniem Doktoranta, uzyskane wyniki wskazują, że w badanym okresie przeważnie stosowano łatwo dostępne i tańsze drewno sosny, co sugeruje, że głównie czynniki ekonomiczne decydowały o wyborze surowca drewnianego. Jednocześnie, jak zauważa Autor, istnieje możliwość, że wybór sosny mógł być także związany z lokalnymi wierzeniami, które przypisywały sosnowemu drewnu specjalne właściwości ochronne. Warto podkreślić, że zaprezentowane w rozprawie doktorskiej badania są pionierskie i nowatorskie w kontekście analizy drewna używanego w obrzędach pogrzebowych, jednak nie wyczerpują tematu. Doktorant sugeruje, że dla uzyskania pełniejszego obrazu wykorzystania drewna w pochówkach oraz poznania udziału innych gatunków drzew i krzewów, konieczne jest rozszerzenie badań o dodatkowe stanowiska z okresu nowożytnego, z czym trudno się nie zgodzić.

Cytowana w rozprawie doktorskiej literatura pokazuje, że Doktorant dobrze orientuje się w tematyce prowadzonych badań. Ze spisu bibliografii wynika też, że jest on autorem i współautorem 15 prac, które podsumowują wyniki analiz ksylologicznych, w tym opracowań dotyczących stanowisk archeologicznych szeroko cytowanych w rozprawie. W większości z nich Doktorant pełnił rolę pierwszego autora, co dowodzi jego samodzielności w badaniach oraz umiejętności współpracy z innymi naukowcami. Wysoka jakość prezentowanych badań jest również potwierdzona tymi publikacjami. Możliwe, że problemy związane z powtórzeniami i chaotycznym układem rozprawy wynikają z dotychczasowego doświadczenia Doktoranta w tworzeniu krótkich form, takich jak zwarte artykuły naukowe.

Rozprawa doktorska jest przygotowana niezbyt starannie. Zwraca uwagę także duża liczba błędów pisarskich, takich jak literówki, liczne błędy stylistyczne oraz brak konsekwencji w zapisie tytułów (stosowanie kursywy, cudzysłówów lub obu jednocześnie), w używaniu kursywy (np. przy wyrazach takich jak „sacrum”) oraz niekonsekwentne stosowanie wielkich liter (np. „Drzewo Życia” vs. „drzewo życia”; „Pijarzy” vs. „pijarzy”). Przykłady obejmują niejednorodną pisownię terminów z zakresu anatomii drewna (np. „pierścieniowo-naczyniowe”, „pierścieniowonaczyniowe” i „pierścienionaczyniowe”) czy błędy w pisowni nazw łacińskich (np. „*Corylus avelanna*” zamiast „*Corylus avellana*” czy „*Ulmus Minor* Mill.” zamiast „*Ulmus minor* Mill.”). Pojawiają się też zdania nie w pełni przemyślane (np. „Jest to jeden z ważniejszych rodzajów.” w opisie olszy, s. 242, czy „Poznanie budowy anatomicznej drewna pozwala zrozumieć możliwości jego wykorzystywania do konkretnych celów (...)”, s. 166). Te liczne niespójności nieco utrudniają pozytywny odbiór pracy. W tekście występują również błędy merytoryczne, które wymagają korekty, takie jak niektóre nieścisłości dotyczące cech budowy anatomicznej jesionu (s. 261). Występują także rozbieżności, np. w opisie rozmieszczenia gatunków drzew

oznaczonych w analizowanym materiale. W przypadku klonu, zamiast rodzimego jaworu (*Acer pseudoplatanus*), wymieniono klon jesionolistny (*Acer negundo*), który nie jest gatunkiem rodzimym (s. 253). Drobne niedociągnięcia techniczne obejmują błędy w numeracji rycin (np. Ryc. 80 zamiast Ryc. 101 czy Ryc. 126 zamiast Ryc. 125) oraz braki w spisie literatury (np. Grupa i in. 2015a; Kozłowski, Grupa, 2019). Wydaje się, że wiele z tych problemów wynika z braku czasu poświęconego na dokładną korektę przed złożeniem pracy. Dokładniejsza rewizja tekstu mogłaby znacznie poprawić jego spójność oraz ogólną jakość.

Te mankamenty nie umniejszają jednak wartości merytorycznej opracowania. Treść przedstawionej do oceny monografii stanowi znaczący i oryginalny wkład w poznanie zwyczajów związanych z użytkowaniem surowca drewnianego w kulturze funeralnej. Na podstawie wyników swoich badań Doktorant zaproponował interpretację wykorzystania drewna ze względu na jego dostępność, choć przytoczenie licznych przykładów etnograficznych wskazuje na różnorodność możliwości interpretacyjnych w tym zakresie. Zastosowanie analiz ksylogicznych do różnych elementów trumien umożliwiło Doktorantowi dokładniejszą rekonstrukcję procesu ich wytwarzania, który mógł przebiegać w różnych warsztatach. Udokumentowanie wykorzystania surowca drewnianego, w tym rzadziej spotykanych gatunków drzew i krzewów, dostarcza cennych informacji o charakterze etnograficznym. Uzyskane dane pozwalają na głębsze zrozumienie zarówno użytkowych właściwości drewna, jak i zwyczajów związanych z obrzędkiem pogrzebowym.

Konkluzja

Podsumowując, pomimo wyżej wspomnianych niedociągnięć rozprawę doktorską Pana mgr. Jakuba Michalika oceniam pozytywnie, zarówno od strony metodycznej jak i merytorycznej. Mgr Jakub Michalik wykazał, że potrafi formułować oryginalne hipotezy badawcze i proponować rozwiązania problemu naukowego. Doktorant dobrze opanował metodykę badań ksylogicznych oraz dowiódł, że dobrze orientuje się w literaturze omawianej tematyki, zarówno dotyczącej znajomości anatomii drewna, jak i związanej z badaniami archeologicznymi i etnograficznymi.

Stwierdzam, że przedstawiona mi do recenzji praca spełnia warunki określone w art. 187 Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668 z późn. zm.), tj. świadczy o zdolności do samodzielnego prowadzenia pracy naukowej oraz potwierdza ogólną wiedzę teoretyczną Doktoranta w dyscyplinie, wspartą rozwiniętymi umiejętnościami praktycznymi. Wnioskuje zatem do Rady Dyscypliny Archeologia Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu o dopuszczenie Pana mgr. Jakuba Michalika do dalszych etapów postępowania w sprawie nadania stopnia doktora w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie archeologia.

